

УДК 658.15:336.64

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/33.21>**Степаненко О.І.**

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8781-3762>

Канельська А.В.

аналітик консолідованої інформації
ТОВ «ВСМК-ТРЕЙД»

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: РИЗИКИ, ЗАГРОЗИ, ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Існуючі ризики і загрози, які проявляються в період воєнного стану, вимагають нових підходів в процесі здійснення господарської діяльності, які гарантуватимуть фінансову стійкість підприємств. В статті проведено дослідження наукових підходів до інтерпретації категорії "фінансова стійкість підприємства" як індикатора, який характеризує фінансову рівновагу суб'єкта господарювання. Виділено чинники, які мають вагомий вплив на фінансову стійкість підприємств в умовах війни: зниження попиту; порушення логістичних ланцюгів; зниження виробничих потужностей; дефіцит оборотних коштів; зростання витрат; вплив на трудові ресурси. Проведено аналітичне дослідження фінансових витрат підприємств різних сфер діяльності, які спричинені війною. Аналіз показав, що основні загрози для фінансової стійкості підприємств зумовлені зовнішніми факторами, які знаходяться поза межами їх контролю і впливу. Проведено порівняння нормативних значень показників фінансової стійкості: за умов звичайної діяльності підприємства та рекомендованих в умовах війни. Виділено елементи, які слід враховувати при побудові фінансових моделей в умовах війни: формування грошових резервів; ефективна управлінська політики; цифрова трансформація бізнесу; соціальна відповідальність бізнесу.

Ключові слова: підприємство, фінансова стійкість, воєнний стан, ризики, загрози, платоспроможність, фінансова безпека, діагностика фінансової стійкості, показники фінансової стійкості, науково-практичні дослідження, управління.

Постановка проблеми. Властивістю підприємства як економічної системи є прагнення до стану стійкої рівноваги. Виходячи з теорії рівноваги, – стійкість є здатністю економічної системи зберігати свою якість в умовах мінливого зовнішнього середовища та внутрішніх трансформацій. Показники фінансової стійкості дають можливість оцінити обсяги фінансових ресурсів і ступінь їх використання, визначити межі в яких підприємство вільно й ефективно забезпечує безперервність процесу виробництва, реалізації готової продукції, зберігає свою платоспроможність в умовах допустимого рівня ризиків. Фінансово стійкий суб'єкт господарювання має можливість вчасно оновлювати основні засоби, впроваджувати нові технології, інвестувати кошти в інноваційні перетворення, повністю задовільняють свої потреби у матеріальних ресурсах відповідно до потреб підприємницької діяльності; у встановлені терміни розраховуватись за кредитними зобов'язаннями при прийнятному співвідношенні власного і позикового капіталу.

Фінансова стійкість залежить від багатьох факторів, які зумовлюють різницю в характері, напрямках і формах виявлення. Її зміст і структура, характеризуються складністю та багатогранністю. Вона не обмежується тільки індикативними показниками результатів діяльності, вона є результатом функціонування усіх підсистем підприємства. Тому оцінювати фінансову стійкість потрібно не тільки в загальному, а і в розрізі показників за окремими підсистемами.

Значна кількість існуючих загроз та ризиків, які проявляються в процесі фінансово-господарської діяльності підприємства, вимагає удосконалення наявних та розроблення нових механізмів гарантування фінансової

стійкості на мікрорівні. Цей показник є основою економічного розвитку підприємства у площині теперішніх і майбутніх фінансових можливостей. Фінансова стійкість є визначальним комплексним показником, який показує досягнуті фінансові параметри й визначає припустимий рівень ризику. При здійсненні господарської діяльності в умовах воєнного стану важливою проблемою є забезпечення фінансової стійкості підприємств та підтримання її у належному стані. А тому, рішення, які приймаються топ-менеджерами на кожному з етапів управління, мають бути якісними, виваженими, обґрунтованими. Вони повинні відзначатись не лише достовірністю, повнотою, доступністю, оперативністю отриманої інформації, а й ефективністю її використання при аналізі ризиків та розробці стратегій подолання кризових ситуацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічні зв'язки показників ресурсної фінансової залежності, джерел покриття активів, їх оборотності, капіталізації, рентабельності, оцінки фінансової стійкості, ділової активності підприємств набувають нових якісних ознак, про що свідчать оприлюднені результати досліджень вітчизняних науковців. Розглядаючи основні засади фінансової стійкості Стрішенець О. [1] визначено провідні підходи до її управління, проаналізовано підходи до визначення терміну «фінансова стійкість»; удосконалено напрямки збільшення потенційної стійкості підприємства на основі маніпулювання темпів зміни показників наявних активів, їх окремих елементів та результативних ознак господарювання. При дослідженні системності оцінювання фінансової стійкості, автором внесена пропозиція щодо використання аналітичних показників коефіцієнта фінансової

автономії або незалежності; виділено основні елементи фінансової політики виробничих підприємств за допомогою аналітичного спрямування для підвищення їх фінансово-економічної стійкості.

Роль та значення фінансової стійкості в системі стратегічного управління підприємства розглядали Базилінська О.Я., Панченко О.І. [2]. Авторами охарактеризовано чинники, які здатні впливати на ефективність фінансового менеджменту суб'єкта господарювання щодо нарощення фінансової стійкості; доведено, що механізм збереження та нарощення фінансової стійкості передбачає проведення внутрішнього та зовнішнього аналізу фінансового стану та розрахунок системи фінансових коефіцієнтів. Досліджено процеси управління балансовою структурою вітчизняних підприємств в умовах трансформаційних змін та існуючі підходи до підвищення їх фінансової стійкості, обґрунтовано ключові орієнтири в системі стратегічного управління, визначено шляхи його фінансування; доведено необхідність формування корпоративної фінансової стратегії для підтримання фінансової стійкості на належному рівні.

З метою забезпечення економічної безпеки підприємства фінансову стійкість досліджували Копилук О.І., Тимчишин Ю.В., Музичка О.М. [3]. Науковцями доведено, що економічна безпека підприємства залежить від фінансової складової та стійкості, платоспроможності, ліквідності, прибутковості. Відзначено, що результативність взаємозв'язку та взаємовпливу фінансової стійкості та безпеки підприємства відображається в його фінансовій гнучкості на основі спроможності змінювати обсяг і структуру джерел фінансування, а також напрямки вкладання фінансових ресурсів під впливом ризиків, загроз, небезпеки внутрішнього та зовнішнього середовища. Авторами запропоновано становий підхід до градації рівнів фінансової стійкості та економічної безпеки з урахуванням ретроспективного, поточного та перспективного характеру впливу ризиків, загроз і небезпек на діяльність підприємства, конкретизовано відповідний інструментарій оцінювання й управління; обґрунтовано, що підходи до управління фінансовою стійкістю на безпекоорієнтованих заходах повинні ґрунтуватися на системності, процесності, функціональності та синергії.

Підходи до оцінювання фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності розглядав Харченко Ю.А. [4]. В контексті проведеного дослідження автором запропоновано модель формування інтегрального показника

на основі таксонометричного підходу; побудовано економіко-математичні однофакторні моделі для прогнозування узагальнюючого показника фінансової стійкості з аналітичним представленням тренду. Розроблено програмний модуль мовою VBA для підвищення оперативності розрахунку та своєчасного обґрунтування управлінських рішень щодо поліпшення фінансового стану промислового підприємства. Костирко Л.А. та Євтушенко М.В. [5] надають дефініцію економіко-вартісного тяжіння показників як комплексної категорії, яка визначає напрям, щільність зв'язку і силу їх впливу на узагальнюючий показник фінансового стану корпоративного підприємства – фінансову стійкість. Авторами побудовано достовірну, статистично значущу кореляційно-регресійну модель залежності типу фінансової стійкості корпоративного підприємства від коефіцієнта проміжної ліквідності, коефіцієнта покриття, частки власного капіталу і оборотності капіталу. Виділено напрямки зміцнення фінансової стійкості і зростання вартості підприємств: збільшення обсягу продаж і чистого прибутку, його капіталізація, оптимізація структури оборотних активів, ліквідація дефіциту робочого капіталу.

Метою статті є дослідження наукових підходів до інтерпретації категорії «фінансова стійкість підприємства» як економічного та аналітичного індикатора, який характеризує фінансову рівновагу суб'єкта господарювання; аналіз факторів впливу війни на фінансову стійкість підприємства, визначення шляхів їх подолання; обґрунтувати елементи, які мають бути враховані підприємствами при побудові фінансових моделей в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова стійкість не є абсолютною величиною, вона передбачає дотримання пропорцій між її складовими: характеризує фінансовий стан підприємства, впливає на важливі сфери його діяльності, забезпечуючи реалізацію стратегій розвитку, досягається на основі ефективного управління капіталом і рухом коштів, дозволяє стабільно розвиватися в існуючих умовах у довгостроковій перспективі. Аналітичний огляд наукової історії розвитку дефініції «фінансова стійкість» засвідчило певну суперечність щодо її трактування (табл. 1).

Науковці у своїх тлумаченнях фінансової стійкості підприємства по-різному розставляють акценти, в першу чергу це пов'язано з цілями та завданнями, які ставилися в процесі вивчення даної категорії. Результати наукових досліджень підтверджують, що оцінка фінансової

Таблиця 1 – Трактування сутності категорії «фінансова стійкість» в дисертаціях українських науковців

№ з/п	Автор, тема дисертації (рік захисту)	Інтерпретація терміну «фінансова стійкість»
1	2	3
08.00.03 – Економіка та управління національним господарством		
1	Приймак І.І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України (2008)	<i>Фінансова стійкість суб'єкта господарювання</i> – це його спроможність функціонувати протягом тривалого періоду, одержувати достатній для відтворення потенціалу, виплати дивідендів і стабільного розвитку прибутку, забезпечуючи при цьому економічно обґрунтоване співвідношення джерел фінансування та активів і збалансоване надходження й виплату грошових коштів, попри вплив внутрішніх і зовнішніх факторів [6]
08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)		
2	Лагода Є.Ю. Формування фінансової стійкості аграрних підприємств (2009)	<i>Фінансова стійкість</i> – визначене оптимальне співвідношення фінансових ресурсів підприємства та шляхи їх використання, в рамках яких підприємство здатне нівелювати негативний вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища за рахунок збалансованої системи важелів [7]

Продовження табл. 1

1	2	3
3	Єлецьких С.Я. Управління фінансовою стійкістю промислового підприємства (2014)	<i>Фінансова стійкість</i> – комплексна характеристика здатності підприємства повертатися до стану фінансової рівноваги за рахунок досягнення збалансованості показників фінансового стану на всіх дієздатних стадіях життєвого циклу підприємства; така збалансованість забезпечується пропорційністю кругообігу капіталу на всіх стадіях його руху, пропорційністю складу та структури активів і капіталу підприємства, коливаннями показників фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності, рентабельності в межах інтервалів припустимих значень залежно від стадії життєвого циклу підприємства [8]
4	Масленников Є.І. Забезпечення системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства: теорія і методологія (2015)	<i>Фінансова стійкість промислового підприємства</i> – системний процес діяльності підприємства, який відображається у здатності погасити свої зобов'язання у встановлені терміни та забезпечити зростання дисконтованого сукупного доходу і фінансову рівновагу [9]
08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)		
5	Нагорна І.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі (2019)	<i>Фінансова стійкість</i> – характеризує фінансово-економічний стан підприємства через сукупність взаємообумовлених й взаємопов'язаних показників, значення яких залежить від рентабельності продажу, оборотності капіталу, фінансової активності, норм розподілу прибутків на інвестиційні та інші потреби, балансу власного та позикового капіталу, ефективності використання різних ресурсів та впливу інших соціально-економічних чинників за умов невизначеного середовища та допустимого рівня ризиків [10]
08.00.11 – Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці		
6	Лазоренко В.В. Моделювання оцінки фінансової стійкості підприємства сфери послуг (2019)	<i>Фінансова стійкість підприємств сфери послуг</i> – це узагальнене поняття фінансового стану підприємства, яке відображає здатність підприємства до самокупності в проведенні фінансової діяльності, уникнення банкрутства, збереження незалежного фінансового стану, що відображає рівновагу активів та пасивів в балансі та вказує на безпечну діяльність інвесторів [11]

Джерело: згруповано за інформацією [6–11]

стійкості є критично важливою для будь-якого підприємства, особливо під час нестабільності та кризи. Чітке уявлення про фінансову стійкість допомагає визначити можливості для генерування прибутку, своєчасного виконання фінансових зобов'язань, а також підтримки стабільності і конкурентоспроможності у динамічному ринковому середовищі. Тобто допомагає бізнесу не лише вижити, а також і розвиватися у воєнний час. Як головний індикатор фінансового стану вона включає не лише здатність підприємств адаптуватися до змін, а й в подальшому забезпечувати довгостроковий роз-

виток, підтримуючи ефективну діяльність навіть у разі економічної нестабільності чи зовнішніх потрясінь.

Війна в Україні створила безпрецедентні виклики для українського бізнесу, спричинивши значні втрати та порушення звичних бізнес-процесів. Через це постраждала і сама економіка країни, змусивши багато підприємств скорочувати діяльність або призупиняти роботу через руйнування інфраструктури, зростання витрат і дефіцит кадрів. Найважливіші чинники, які впливають на фінансову стійкість підприємств в умовах війни наведено на рис. 1.

Рисунок 1 – Фактори впливу війни на фінансову стійкість підприємств

Джерело: побудовано автором за [12]

Повномасштабне вторгнення мало значний вплив на фінансову стійкість українських підприємств, продемонструвавши широкий спектр негативних наслідків – від незначних тимчасових труднощів до повного припинення діяльності. Близько 64 відсотків мікро-, малих та середніх підприємств, які є життєво важливими для нашої економіки, були змушені призупинити свою діяльність з початком воєнного стану. Наслідком цього були значні втрати робочих місць та скорочення виробництва. Незважаючи на значні труднощі, більшість з них змогли відновити роботу. Однак, станом на жовтень 2023 року 9,6% компаній все ще перебували під загрозою ліквідації. При тому, що станом на червень 2022 року цей відсоток становив 46,8% [13]. Аналіз фінансових втрат українських компаній дозволяє оцінити масштаби збитків та побачити, що війна має різний вплив на різні бізнеси (рис. 2).

Дослідження демонструє, що динаміка зміни показників фінансової стійкості суттєво відрізняється в залежності від галузі підприємства. Зокрема, підприємства аграрного сектору, маркетингу та IT-індустрії зазнали менших втрат. Це пояснюється, зокрема, їхньою здатністю швидко адаптуватися до нових умов, змінювати виробничі процеси та знаходити нові ринки збуту. А от галузі промисловості, будівництва, торгівлі та сфери послуг, котрі є сильно залежними від зовнішніх факторів, як-от споживчий попит та інвестиції, зазнали найбільшого удару. Аналіз показав, що основні загрози для фінансової стійкості підприємств під час війни зумовлені переважно зовнішніми факторами, які знаходяться поза межами контролю підприємств. Сьогодні близько 27% українських суб'єктів господарювання вважають свій фінансово-економічний стан добрим або відмінним, до повномасштабного вторгнення ця частка складала близько 78%. А 27% оцінюють стан своєї компанії як поганий [15]. Тому, для забезпечення стабільної роботи за таких обставин, критично важливо впроваджувати якісну управлінську політику.

Традиційні методи оцінки фінансової стійкості, такі як аналіз структури майна, показників ліквідності, фінансового стану, ділової активності та рентабельності залишаються основоположними. Проте, в умовах війни підприємства стикаються з непередбачуваними викликами, що вимагає перегляду підходів до трактування результатів цього аналізу. Зокрема, акцент зміщується на забезпечення безпеки персоналу, платоспроможності за обов'язковими платежами за збереження кадрового потенціалу.

В умовах воєнного стану підприємства зіткнулись з серйозними проблемами ліквідності. Це змусило їх суттєво переглянути свою фінансову політику. З початком повномасштабного вторгнення управлінці активно вилучали кошти з обігу, для їх збереження. Це призвело до значного погіршення показників ліквідності та збільшення термінів погашення короткострокових заборгованостей. Однак через кілька місяців, коли бізнес почав адаптуватися до нових умов, підприємства частково відновили свою діяльність, але це викликало необхідність радикально змінити підхід до управління ліквідністю. Зокрема, фінансова політика підприємств сьогодні більш зосереджена на акумулюванні коштів для своєчасного погашення зобов'язань перед поставальниками, що стало критично важливим для підтримання безперервності бізнес-процесів. В становищі обмеженого доступу до кредитів, компанії змушені працювати за власні кошти, що призвело до підвищення значень показників ліквідності та фінансової стійкості.

Крім того, підприємства, які будували свої фінансові моделі на основі товарних кредитів змушені були перейти на самофінансування, що в свою чергу зменшує фінансові ризики, але вимагає наявності достатнього обсягу власних ресурсів. Багато компаній намагалися забезпечити стабільність виплат внутрішніх заборгованостей. Це стосувалось заборгованості із заробітної плати. Адже, для збереження працівників на місцях є необхідним демонструвати

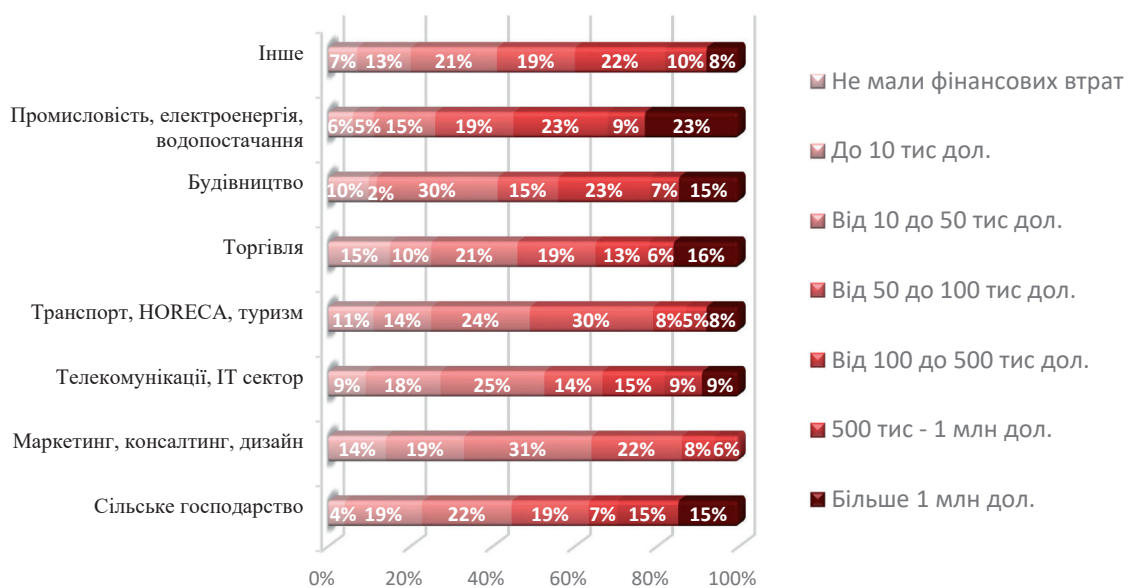

Рисунок 2 – Фінансові втрати компаній через повномасштабне військове вторгнення

Джерело: побудовано автором за [14]

платоспроможність і фінансово підтримувати кадри під час війни, щоб уникнути ризиків їх втрати. Адже людський ресурс є передумовою для відновлення економіки.

В умовах війни, коли економічна ситуація є нестабільною, а ресурси компаній обмежені, показники рентабельності та оборотності активів стали ключовими для визначення життєздатності підприємства та оцінки його фінансового здоров'я. Бізнес, який зберігає рентабельність, навіть за умов зниження обсягів збуту, має шанс не лише вижити, але й скористатися новими можливостями, які відкриваються завдяки зміні ринкових умов і освоєнню нових правил ринку. Цим самим він демонструє свою стійкість та адаптивність. Це дозволяє підприємствам пристосуватися до нових реалій та закласти основу для подальшого розвитку задіявши всі свої ресурси за непередбачуваних обставин.

За обмеженого доступу до зовнішніх фінансових ресурсів, фінансова стійкість та ліквідність підприємств набувають критичного значення, оскільки підприємства змушені працювати покладаючись на власні кошти. Це призводить до зміни вимог щодо платоспроможності та рентабельності. При цьому підприємство може бути на межі збитковості, аби продовжувати функціонувати і підтримувати свою дієздатність за інших незмінних умов. Тому є важливим порівняння нормативних значень показників фінансової стійкості за різних умов (табл. 2).

Ключовим аспектом адаптації фінансових моделей до нових реалій є ефективне управління грошовими потоками. Таке управління посприяє досягненню необхідного рівня ліквідності. Полягає воно в регулярному аналізі та прогнозуванні грошових потоків, що дозволяє передбачити можливі касові розриви і вчасно планувати заходи для їх покриття. Важливим є жорсткий контроль за витратами, що включає впровадження бюджетування та оптимізацію використання ресурсів. Підприємства стоять перед необхідністю розробляти антикризові плани.

Для розуміння поточної ситуації, побудови планів і прийняття обґрунтованих управлінських рішень, підприємствам потрібно ретельно вивчати загальну активність бізнесу задля оцінки стану економічного середовища та стійкості підприємств в умовах кризи. Таким показником є індекс активності бізнесу (UBI). Він відображає динаміку ринкових процесів, зокрема,

зміни у виробничій та торговельній діяльності, що є критично важливими для оцінки фінансового стану підприємства. Аналіз індексу активності дозволяє виявити тенденції в економічному середовищі, вчасно ідентифікувати потенційні ризики, а також розробити відповідні стратегії для підтримки фінансової стійкості.

Нормативним значенням показника вважається індекс вищий за 50 (із 100 можливих), коли значення нижче, то бізнес має песимістичний прогноз [17]. Зміни індексу активності бізнесу можуть свідчити про здатність підприємств підтримувати або відновлювати свою діяльність під час кризових ситуацій. В умовах війни, коли економіка стикається з численними викликами індекс активності бізнесу дозволяє оцінити потенціал та взагалі наскільки успішно підприємства пристосовуються до нових умов. Високий рівень цього індексу може вказувати на ефективність антикризових заходів. З іншого боку, зниження індексу активності свідчить про падіння товарообороту, втрату трудового ресурсу, загрозу банкрутства або втрату ринкових позицій. Що є серйозним сигналом для підприємств, інвесторів і державних органів.

Починаючи з червня 2022 (коли спостерігалися найнижчі значення) індекс ділової активності поступово почав відновлюватися. Станом на травень 2024 року показник зріс до 43,7 (зафіксувавши новий локальний максимум). Попередньо зафіксоване значення показника складало 38,1. Майбутні очікування бізнесу залишаються в негативній зоні [17] (рис. 3).

Таким чином, аналіз індексу активності бізнесу в умовах війни є важливою складовою дослідження фінансової стійкості підприємств. Оскільки він надає цінну інформацію про загальний стан економіки, дає змогу розробити якісне планування та розробити ефективні стратегії для подолання кризових явищ.

В умовах війни фінансові моделі підприємств повинні включати певні ключові елементи:

1) *формування грошових резервів*, які забезпечуватимуть високі показники ліквідності. Ці резерви допомагають підприємствам зменшити залежність від товарних кредитів та дають можливість придбання ресурсів за вигіднішими цінами;

2) *ефективна управлінська політика*, яка зможе негайно реагувати, чітко скоординувати дії та є ключовою у прийнятті правильних рішень у непередбачуваних ситуаціях;

Таблиця 2 – Нормативні значення показників фінансової стійкості за різних умов

№ з/п	Показник	Нормативне значення	
		в умовах звичайної діяльності	рекомендоване в умовах війни
1	Коефіцієнт поточної ліквідності (<i>Current ratio</i>)	>1	>1
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності (<i>Quick ratio</i>)	>0,7	>1
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (<i>Cash ratio</i>)	>0,2	>0,7
4	Коефіцієнт автономності (<i>Equity ratio</i>)	>0,5	>0,8
5	Оборотність активів (<i>Total Asset Turnover</i>)	Зростання значення показника в динаміці	Прийнятне несуттєве зменшення показника
6	Оборотність запасів (<i>Inventory Turnover</i>)	Зростання значення показника в динаміці	Суттєве зростання показника в порівнянні із довоєнним періодом
7	Рентабельність продукції (<i>Profitability</i>)	Максимізація показника	Допустимою є діяльність на межі нульової рентабельності

Джерело: побудовано автором за [16]

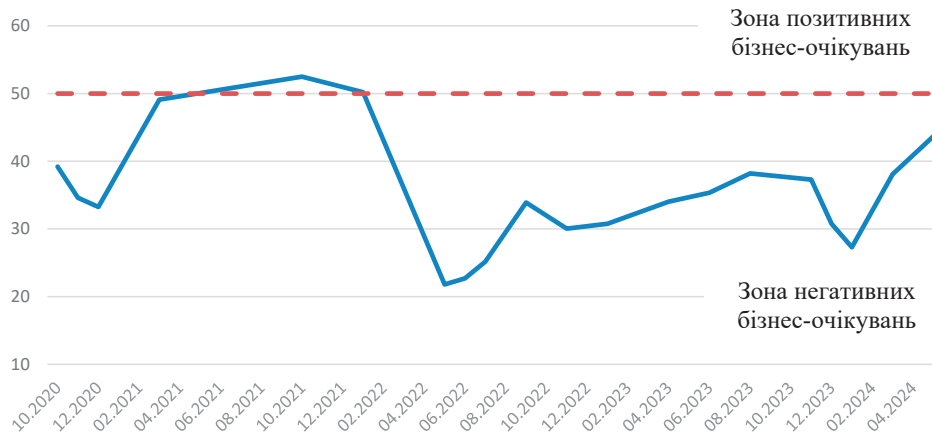

Рисунок 3 – Тренд індексу UBI, 2020–2024 роки

Джерело: побудовано автором за [18]

3) *цифрова трансформація бізнесу* і під час пандемії і на початку повномасштабного вторгнення продемонструвала свою ефективність та важливість в такі складні часи. Перехід на віддалену роботу, електронна комерція, використання хмарних сервісів – все це запорука того, що бізнес зможе продовжувати працювати, відкривати нові канали збуту, підвищувати свою продуктивність;

4) *соціальна відповідальність бізнесу* набуває особливого значення, адже є не лише моральним принципом, а зі сторони діяльності компанії допомагає здобути довіру клієнтів, працівників та партнерів.

Роль державної підтримки та міжнародної допомоги також відіграє важливу роль в сприянні бізнесу в умовах війни. Зокрема, запровадження таких ініціатив як податкові пільги, надання субсидій, відстрочок податкових платежів, а також пряма фінансова допомога дозволяють значно зменшити фінансове навантаження на підприємства, особливо на ті, які зазнали значних збитків. Ключовим аспектом також є надання державних гарантій щодо збереження активів підприємств постраждалих від війни. Гарантії включають в себе компенсацію втраченого майна та страхування ризиків пов'язаних з військовими діями. Такі заходи не тільки знижують рівень економічної невизначеності, але й підвищують довіру бізнесу до державних інституцій. Міжнародна допомога, у свою чергу, виступає важливим фактором стабілізації та відновлення бізнесу, а також і допомогою економіці країни. Підтримка з боку міжнародних фінансових інституцій та партнерських країн сприяє не тільки збереженню виробничих потужностей, але й забезпеченню доступу до нових ринків та ресурсів.

Приблизно чверть компаній отримали підтримку з державних або міжнародних джерел для стимулювання свого бізнесу. Для половини компаній яким надалась підтримка така допомога виявилась вирішальною для їхнього виживання. Для багатьох підприємств ці ресурси стали ключовим фактором у відновленні виробництва, збереженні робочих місць і розвитку нових ринкових стратегій. Без цієї допомоги значна частина бізнесів не змогла б продовжувати свою діяльність [12].

Однак, навіть за наявності державної та міжнарод-

ної підтримки, загальна економічна ситуація країни залишається критичним фактором, що суттєво впливає на фінансову стійкість підприємств та планування їх подальшої діяльності. Незважаючи на активне стримування темпів інфляції та підвищення мінімальної заробітної плати (01.04.2024 до 8 тис. грн), реальний ВВП України так і не досяг рівня 2021 року. Найбільше падіння ВВП спостерігалось у другому кварталі 2022 року – на 37%, і хоча у 2023 році відбулося часткове зміцнення, станом на початок 2024 року Україна ще на 25% відстає від довоєнних показників. Зниження ВВП має безпосередній вплив на купівельну спроможність населення та внутрішній попит, що у свою чергу стримує розвиток бізнесу та обмежує можливості для інвестицій у модернізацію та розширення виробництва [19]. У такій ситуації підприємства змушені не лише адаптуватися до нових реалій, а також постійно вивчати зовнішні чинники впливу і переглядати свої стратегії діяльності зважаючи на відповідні умови.

Висновки. В реаліях сьогодення на фінансову стійкість підприємств мають вагомий вплив зовнішні фактори: 1) *ведення бізнесу (господарської діяльності) в умовах воєнного стану*, що значно підвищує ризики неплатежів, збоїв в логістичних схемах, ймовірності знищення (пошкодження) майна; 2) *політичні*, що визначають напрями державної політики в сферах інвестування, оподаткування, кредитування; 3) *економічні* – характеризують фазу економічного циклу, рівень інфляції, темпи банкрутства підприємства; 4) *ринкові* – формують рівень конкуренції, кон'юктуру товарного і фінансового ринків, співвідношення попиту і пропозиції. При цьому вплив факторів на рівень фінансової стійкості суб'єкта господарювання є вагомим економічним питанням, оскільки надмірно низький її рівень призводить до неплатоспроможності та відсутності коштів для операційної діяльності, а надмірно високий рівень перешкоджатиме розвитку, обтяжуючи витрати підприємства зайвими запасами та резервами.

Початок повномасштабного вторгнення значно вплинув на фінансову стійкість підприємств. Основні ризики з якими стикнувся бізнес під час війни спричинені саме зовнішніми факторами. Енергетична криза, масові відключення електроенергії, зниження трудового потенціалу та зупинка діяльності підприємств

у зв'язку з воєнними діями також посилюють фінансовий тиск на бізнес. Найбільш негативного впливу зазнали підприємства промислового сектору та сфери послуг. Фінансова стійкість є критично важливою для забезпечення довгострокового виживання та розвитку підприємств, особливо в умовах економічної нестабіль-

ності та зовнішніх викликів. Для підвищення фінансової стійкості підприємствам необхідно: по-перше, грамотно управляти фінансами та оперативно реагувати на будь-які виклики; по-друге, диверсифікувати свою діяльність, шукати нові ринки збуту оптимізувати витрати та використовувати державну підтримку.

Список використаних джерел:

1. Стришенець О. Аналітичний огляд фінансової стійкості підприємства. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. Вип. 3. С. 58–65.
2. Базилінська О.Я., Панченко О.І. Фінансова стійкість у системі стратегічного управління підприємством. *Проблеми економіки*. 2019. № 1(39). С. 89–94.
3. Копилук О.І., Тимчишин Ю.В., Музичка О.М. Фінансова стійкість у системі забезпечення економічної безпеки підприємства. *Бізнес-Інформ*. 2021. № 3. С. 81–87.
4. Харченко Ю.А. Моделювання фінансової стійкості промислового підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 36. С. 199–207.
5. Костирко Л.А., Євтушенко М.В. Фінансова стійкість корпоративних підприємств у категоріях економіко-вартісного тяжіння показників. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 21. С. 28–33.
6. Приймак І.І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Львів, 2008. 18 с.
7. Лагода Є.Ю. Формування фінансової стійкості аграрних підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Суми, 2009. 18 с.
8. Єлєцьких С.Я. Управління фінансовою стійкістю промислового підприємства: автореф. дис. ... доктора екон. наук: 08.00.04. Донецьк, 2014. 47 с.
9. Масленников Є.І. Забезпечення системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства: теорія і методологія: автореф. дис. ... доктора екон. наук: 08.00.04. Київ, 2015. 44 с.
10. Нагорна І.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Харків, 2019. 27 с.
11. Лазоренко В.В. Моделювання оцінки фінансової стійкості підприємства сфери послуг: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.11. Полтава, 2019. 24 с.
12. Длігач А.О. Як живе бізнес на третьому році війни. *Advanter Group*. 2024. URL: <https://advanter.ua/blog/yak-zhive-biznes-na-tretomu-roci-vijni-rezultati-doslidzen> (дата звернення: 08.09.2024).
13. Ливч Д.Д. Мікро-, малий та середній бізнес: стійкість в часи війни, потенціал для відбудови України. *Електронне видання «Економічна правда»*. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/02/2/709420/> (дата звернення: 12.09.2024).
14. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. *Програма розвитку ООН в Україні*. 2024. С. 27–38. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf> (дата звернення 12.09.2024).
15. Федорова Х. Що з бізнесом? Коротко про стан економіки та компаній на липень 2024. *Електронне видання «Kyivstar business HUB»*. 2024. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/shho-z-biznesom-korotko-pro-stan-ekonomiki-ta-kompanij-na-lipen-2024> (дата звернення 17.09.2024).
16. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77> (дата звернення 20.09.2024).
17. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування у квітні-травні 2024 року. *Цифрова громада*. 2024. URL: <https://hromada.gov.ua/research/doslidzennya-stanu-ta-potreb-biznesu-v-ukrayini> (дата звернення 23.09.2024).
18. Тарасовський Ю. Бізнес не бачить перспектив покращення економічної ситуації найближчим часом – дослідження. *Журнал «Forbs»*. 2023. URL: <https://forbes.ua/news/biznes-poki-ne-bachit-perspektiv-pokrashchennya-ekonomichnoi-situatsii-doslidzennya-16022023-11771> (дата звернення: 23.09.2024).
19. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2024. *Мінфін*. 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 28.09.2024).

References:

1. Strishenets O. (2018) Analytichnyi ohliad finansovoi stiiikosti pidpriemstva [Analytical review of the financial stability of the enterprise]. *Ekonomichnyi chasopys Shkhidnoieuropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, vol. 3, pp. 58–65.
2. Bazilinska O. Ia. & Panchenko O. I. (2019) Finansova stiiikist u systemi stratehichnoho upravlinnia pidpriemstvom [Financial stability in the system of strategic management of the enterprise]. *Problemy ekonomiky*, no. 1(39), pp. 89–94.
3. Kopyliuk O. I., Tymchyshyn Yu. V. & Muzychka O. M. (2021) Finansova stiiikist u systemi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Financial stability in the system of ensuring the economic security of the enterprise]. *Biznes-Inform*, no. 3, pp. 81–87.
4. Kharchenko Yu. A. (2019) Modeliuvannia finansovoi stiiikosti promyslovoho pidpriemstva [Modeling the financial stability of an industrial enterprise]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Ekonomika i menedzhment*, vol. 36, pp. 199–207.
5. Kostyrko L. A. & Yevtushenko M. V. (2019) Finansova stiiikist korporatyvnykh pidpriemstv u katehoriakh ekonomiko-var-tisnoho tiazhinnia pokaznykiv [Financial sustainability of corporate enterprises in the categories of economic and value attraction indicators]. *Investytzii: praktyka ta dosvid*, no. 21, pp. 28–33.
6. Pryimak I. I. (2008) *Stratehiia zabezpechennia finansovoi stiiikosti subiektiv hospodariuvannia v ekonomitsi Ukrainy* [Strategy for ensuring the financial stability of business entities in the economy of Ukraine] (PhD Thesis), Lviv.
7. Lahoda Ye. Iu. (2009) *Formuvannia finansovoi stiiikosti ahrarnykh pidpriemstv* [Formation of financial stability of agricultural enterprises]. (PhD Thesis), Sumy.

8. Yeletsykh S. Ia. (2014) *Upravlinnia finansovoiu stiikistiu promysloвого pidprijemstva* [Management of financial stability of an industrial enterprise]. (Doctor of Economic Sciences Thesis), Donetsk.
9. Maslennikov Ye. I. (2015) *Zabezpechennia systemy upravlinnia finansovoiu stiikistiu promysloвого pidprijemstva: teoriia i metodolohiia* [Ensuring the management system of financial stability of an industrial enterprise: theory and methodology]. (Doctor of Economic Sciences Thesis), Kyiv.
10. Nahorna I. V. (2019) *Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia finansovoiu stiikistiu pidprijemstv torhivli* [Accounting and analytical support for managing the financial stability of trade enterprises] (PhD Thesis), Kharkiv.
11. Lazorenko V. V. (2019) *Modeliuvannia otsinky finansovoi stiikosti pidprijemstva sfery posluh* [Modeling of assessment of the financial stability of the enterprise in the service sector]. (PhD Thesis), Poltava.
12. Dlihach A. O. (2024) *Yak zhyve biznes na tretomu rotsi viiny* [How does business live in the third year of the war]. *Advanter Group*. Available at: <https://advanter.ua/blog/yak-zhyve-biznes-na-tretomu-roci-vijni-rezultati-doslidzhen> (accessed September 8, 2024).
13. Lyvch D. D. (2024) *Mikro-, mali ta serednii biznes: stiikist v chasy viiny, potentsial dlia vidbudovy Ukrainy* [Micro, small and medium-sized business: stability in times of war, potential for the reconstruction of Ukraine]. *Elektronne vydannia "Ekonomichna pravda"*. Available at: (accessed September 12, 2024).
14. Otsinka vplyvu viiny na mikro-, mali ta seredni pidprijemstva v Ukraini. [Assessment of the impact of the war on micro, small and medium-sized enterprises in Ukraine]. *Prohrama rozvytku OON v Ukraini* (2024), pp. 27–38. Available at: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgk326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf> (accessed September 12, 2024).
15. Fedorova Kh. (2024) *Shcho z biznesom? Korotko pro stan ekonomiky ta kompanii na lypen 2024* [What about business? Briefly about the state of the economy and companies for July 2024]. *Elektronne vydannia "Kyivstar business HUB"*. Available at: <https://hub.kyivstar.ua/articles/shho-z-biznesom-korotko-pro-stan-ekonomiky-ta-kompanij-na-lipen-2024> (accessed: September 17, 2024).
16. Kostenko Yu., Korolenko O. & Huz M. (2022) *Analiz finansovoi stiikosti pidprijemstva v umovakh voiennoho stanu* [Analysis of the financial stability of the enterprise in the conditions of martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77> (accessed September 20, 2024).
17. *Stan ta potreby biznesu v umovakh viiny: rezultaty opytuvannia u kvitni-travni 2024 roku* [The State and Needs of Business in Wartime: Results of the April-May 2024 Survey]. *Tsyfrova hromada*. Available at: <https://hromada.gov.ua/research/doslidzennya-stanu-ta-potreb-biznesu-v-ukrayini> (accessed September 23, 2024).
18. Tarasovskiy Yu. (2023) *Biznes ne bachyt perspektyv pokrashchennia ekonomichnoi sytuatsii naiblyzhchym chasom – doslidzhennia* [Business sees no prospects for improving the economic situation in the near future – research]. *Zhurnal "Forbes"*. Available at: <https://forbes.ua/news/biznes-poki-ne-bachit-perspektiv-pokrashchennya-ekonomichnoi-situatsii-doslidzhennya-16022023-11771> (accessed September 23, 2024).
19. *Valovy vnutrishnii produkt (VVP) v Ukraini 2024* [Gross domestic product (GDP) in Ukraine 2024]. *Minfin*. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (accessed September 28, 2024).

Stepanenko Oksana

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Kanelska Anastasiia

LLC "VSMK-TRADE"

FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISES IN THE PERIOD OF MARTIAL LAW: RISKS, THREATS, WAYS TO OVERCOME THEM

The existing risks and threats that appear in the period of martial law require new approaches in the process of economic activity that will guarantee the financial stability of enterprises. A financially stable business entity has the opportunity to timely update the means of labor, introduce new technologies, invest funds in innovative transformations, satisfy its needs in material resources. The article researches scientific approaches to the interpretation of the category "financial stability of the enterprise" as an indicator that characterizes the financial balance of a business entity. Understanding financial stability helps determine (highlight) the company's capabilities in generating profit, timely fulfillment of obligations, maintaining stability, competitiveness, and business activity. The factors that have a significant impact on the financial stability of enterprises in the conditions of war are highlighted: a decrease in demand; disruption of logistics chains; reduction of production capacity; shortage of working capital; cost growth; impact on labor resources. An analytical study of the financial losses of enterprises in various spheres of activity caused by the war was conducted. The analysis showed that the main threats to the financial stability of enterprises are caused by external factors that are beyond their control and influence. A comparison of normative values of indicators of financial stability: under the conditions of normal enterprise activity and those recommended under conditions of war. In order to understand the current situation, build plans, and make management decisions, enterprises are recommended to study the general activity of the business using the UBI index. This will allow us to identify trends in the economic environment, identify potential risks in time, and develop appropriate strategies to support financial stability. The elements that should be taken into account when building financial models in war conditions are highlighted and justified: 1) formation of monetary reserves; 2) effective management policy; 3) digital transformation of business; 4) social responsibility of business.

Keywords: *enterprise, financial stability, martial law, risks, threats, solvency, financial security, diagnostics of financial stability, indicators of financial stability, scientific and practical research, management.*

JEL classification: D81, G32, L25, M21